

Kielitietoisen pedagogiikan kehittäminen varhais- kasvatuksessa

KIELIPEDA-TYÖVÄLINE

Sisällys

LUKIJALLE	3
OSIO 1 KIELITIETOISEN OPPIMISYMPÄRISTÖN ARVIOINTI	4
Lomake 1	6
OSIO 2 MONIKIELISEN LAPSEN KIELIMAAILMAN TARKASTELU	8
Lomake 2A	10
Lomake 2B	14
OSIO 3 MONIKIELISEN LAPSEN SUOMEN KIELEN TAITOJEN SEURANTA	16
Lomake 3	18
Lomake 3.1	20
Lomake 3.2	22
Lomake 3.3	24
Lomake 3.4	26

ISBN (print) 978-951-29-8183-0

ISBN (online) 978-951-29-8184-7

**TURUN
YLIOPISTO**

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

**Opetus- ja
kulttuuriministeriö**

Lukijalle

KieliPeda-työväline on kehitetty vastauksena varhaiskasvatuksen tarpeeseen kehittää kielitietoisia toimintatapoja ja tukea erityisesti monikielisten lasten suomen kielen oppimista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) edellyttää lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettien tukemista (VASU 2018, 25, 41) ja siten kielitietoisien pedagogiikan toteuttamista. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävä on arvioida, millä tavoin pedagoginen toiminta tukee lapsen kielellisten taitojen kehittymistä ja kokonaisvaltaista kasvua.

Kolmiosainen **KieliPeda**-työväline tukee osaltaan kielitietoista varhaiskasvatusta, jossa ymmärretään kielten merkitys lapsen oppimiselle, kehitykselle, vuorovaikutukselle ja identiteeteille (VASU 2018, 31). Työvälineen avulla

- 1) arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä kielitietoisuuden näkökulmasta,
- 2) tarkastellaan yhteistyössä huoltajien kanssa monikielisen lapsen kielimaailmaa ja
- 3) seurataan monikielisen lapsen suomen kielen taitojen edistymistä.

Jokaisen osion alussa on lyhyt johdanto, jossa osioiden tavoitteita ja kielitietoisien varhaiskasvatuksen periaatteita avataan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) pohjalta. Työväline ohjaa aina palaamaan varhaiskasvatusympäristön ja henkilöstön toiminnan tarkasteluun ja kysymään, onko varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri tarpeeksi kielitietoinen ja rikasta kieltä mallintava, jotta suomen kielen taito voi siinä parhaalla mahdollisella tavalla kehittyä.

On tärkeää huomioida, että kielitaito ja toiminta muuttuvat koko ajan, ja siksi oppimisympäristöjen ja kielitaidon arvioiminen tuottavat aina vain hetkellistä tietoa. Myös tämän työvälineen avulla saatava kuva lapsen ympäristöistä ja suomen kielen edistymisestä on osittainen, mutta sen avulla saadaan tärkeää tietoa toiminnan kehittämiseksi.

KieliPeda-työvälineen laatimiseen on osallistunut varhaiskasvatuksen ammattilaisia eri puolilta Suomea, minkä lisäksi työvälinettä pilotoitiin kehittämissaiheessa 27 kunnassa. Kiitos kaikille työvälineen kehittämiseen osallistuneille koekäytöstä, käyttäjäpalautteista ja kehittämisehdotuksista! Tämä varhaiskasvatuksen työväline on ollut mahdollista julkaista ainutlaatuisen valtakunnallisen yhteistyön ansiosta. Toivotamme kaikille käyttäjille kehittävä kielitietoisuusmatkaa **KieliPeda**-työvälineen parissa!

Helsingissä, Vantaalla ja Turussa 1.9.2020

*Työvälineen kehittäjäryhmän puolesta
Heidi Harju-Luukkainen, Marjaana Gyekye, Nina Thurin, Niina Kekki ja Maria Tyrer*

Osio 1

Kielitietoisen oppimisympäristön arviointi

Varhaiskasvatuksen perusteiden (2018, 62) mukaan henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arviointi voi kohdistua henkilöstön vuorovaikutukseen lasten kanssa, ryhmän ilmapiiriin, pedagogisiin työtapoihin, toiminnan sisältöihin tai oppimisympäristöihin.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä. Kielitietoisen oppimisympäristön taustalla on toimintakulttuuri, joka tukee monipuolisesti lapsen kehitystä ja oppimista. (VASU 2018, 28.) Kielitietoisuuden toteutumista on mahdollista tarkastella useista näkökulmista. Lomakkeessa 1 näkökulmiksi on valittu henkilöstön toiminta, oppimisympäristöt ja lapsen osallisuus. Lomakkeen avulla lapsiryhmän kanssa työskentelevä tiimi arvioi ja kirjaa yhdessä, kuinka eri väittämät omassa ryhmässä toteutuvat. Jokaisen väittämän alle kirjataan lisäksi huomioita siitä, mikä jo toimii, mitä tulee vielä kehittää ja miten.

Kielitietoisessa oppimisympäristössä kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Kaikki kielet ovat tärkeitä. Kielitietoinen henkilöstö auttaa lasta oppimaan suomen kieltä, arvostaa lapsen kaikkia kieliä ja tekee monikielisyyttä näkyväksi. Henkilöstö myös vahvistaa lapsen uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, kulttuureihin ja katsomuksiin. (VASU 2018, 25, 31.) Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta on tärkeää, että lapsi tulee kuulluksi. Kielitietoinen oppimisympäristö tarjoaa runsaasti erilaisia tilaisuuksia puheen ymmärtämiseen, tuottamiseen ja kielen monipuoliseen käyttöön. Ryhmässä tulee olla esillä muun muassa erilaisia ja eri kielisiä tekstejä ja kirjallisuutta. Lapsille myös luetaan, kerrotaan tarinoita ja kannustetaan itse keksimään niitä. (VASU 2018, 42.) Kielitietoista oppimisympäristöä arvioidaan ja mukautetaan aina kyseisen lapsiryhmän mielenkiinnon ja osaamisen mukaisesti.

Kieli-
tietoinen
henkilöstö
auttaa lasta
oppimaan
suomen kieltä,
arvostaa
lapsen kaikkia
kieliä ja tekee
monikielisyyttä
näkyväksi.

Arvioikaa lapsiryhmän kanssa työskentelevän tiimin kesken, kuinka lomakkeessa olevat väittämät toteutuvat. Kirjatkaa jokaisen väittämän alle huomioita siitä, mikä jo toimii ja mitä teidän tulee vielä kehittää ja miten.

LOMAKE 1 KIELITIETOISEN OPPIMISYMPÄRISTÖN ARVIOINTI

Arviointipäivämäärä, ryhmän nimi ja tiimin jäsenet

ARVIONTIASTEIKKO	1 Toteutuu hyvin – 2 Jonkin verran kehitettävää – 3 Paljon kehitettävää		
HENKILÖSTÖN TOIMINTA	1	2	3
1. Henkilöstö toimii kielellisenä mallina, auttaa lasta laajentamaan sanavarantoaan ja mukauttaa puhettaan lapsen kielitasoon.			
<i>Mikä jo toimii ryhmässä?</i>	<i>Mitä tulee vielä kehitteä ja miten?</i>		
2. Henkilöstö luo vuorovaikutuksellisen ilmapiirin, joka on salliva, lasta kuuleva ja hyväksyvä (esim. aikaa lapsen kuulluksi tulemiselle, äänensävyt, kehollinen viestintä kuten eleet, ilmeet ja kosketus).			
<i>Mikä jo toimii ryhmässä?</i>	<i>Mitä tulee vielä kehitteä ja miten?</i>		
3. Henkilöstö rohkaisee lasta käyttämään osaamistaan kieliä eri tilanteissa.			
<i>Mikä jo toimii ryhmässä?</i>	<i>Mitä tulee vielä kehitteä ja miten?</i>		

OPPIISYMPÄRISTÖ			
	1	2	3
1. Lasten käyttämät kielet näkyvät kirjoissa, kuvissa, peleissä, leikeissä ja teksteissä.			
Mikä jo toimii ryhmässä?	Mitä tulee vielä kehittämään ja miten?		
2. Toimintaa eriytetään kielitaidon vahvistamiseksi (esim. pienryhmät ja lapsikohtainen ohjaus).			
Mikä jo toimii ryhmässä?	Mitä tulee vielä kehittämään ja miten?		
3. Oppimisympäristöä muokataan lasten tarpeiden ja mielenkiinnon kohteiden mukaan kielitaidon kehittymisen näkökulmasta (esim. havainnointi, kuvien käyttö).			
Mikä jo toimii ryhmässä?	Mitä tulee vielä kehittämään ja miten?		

LAPSEN OSALLISUUS			
	1	2	3
1. Henkilöstö mahdollistaa yksittäisen lapsen kuulluksi tulemisen ja osallisuuden kaikkiin toimintoihin iästä, kielitaidon tasosta tai kielistä riippumatta (esim. eleet, kuvien käyttö, toisto, havainnointi).			
Mikä jo toimii ryhmässä?	Mitä tulee vielä kehittämään ja miten?		
2. Henkilöstö tukee aktiivisesti lasten monikielisuuden kehittymistä yhdessä huoltajien kanssa (esim. päiväkodissa opeteltujen aiheiden sanastoa ja lauluja kuvina kotiin).			
Mikä jo toimii ryhmässä?	Mitä tulee vielä kehittämään ja miten?		

Osio 2

Monikielisen lapsen kielimaailman tarkastelu

Jokainen äidinkieli on arvokas ja suojelun arvoinen. Kielet ovat tärkeä voimavara yksilön oman minuuden ja kieltä puhuvaan yhteisöön liittymisen sekä koko ympäröivän yhteiskunnan kannalta. (OPH 2016.) Kielet ovat yhteydessä toisiinsa, ja vahva äidinkielen/-kielten taito tukee sekä uuden kielen että kaiken muunkin oppimista (Cummins, 2007).

Osion 2 avulla tarkastellaan yhdessä huoltajien kanssa monikielisen lapsen kieliä ja kielenkäyttötilanteita. Sen avulla selvitetään milloin, missä ja kenen kanssa lapsi käyttää kieliään. Lisäksi saadaan näkyviin kielet, joita lapsi kuulee ympäristöissään. Huoltajien näkemys lapsen kielistä, osaamisesta ja oppimisesta on merkityksellinen kielitietoisien pedagogiikan suunnittelun lähtökohta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018, 50) mukaan huoltajille tulee kertoa suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoitteista ja menetelmistä, minkä yhteydessä on tärkeää keskustella perheen kieliympäristöistä ja -valinnoista sekä äidinkielen/-kielten merkityksestä ja kehityksen vaiheista. Osion 2 käyttö tukee tätä keskustelua ja tekee lapsen kielimaailman näkyväksi myös huoltajille tuottaen heille arvokasta tietoa, jonka pohjalta henkilöstö yhteistyössä huoltajien kanssa voi vahvistaa lapsen kaikkien kielten kielitaidon kehittymistä.

Vastuu lapsen oman äidinkielen/-kielten ja kulttuurien säilyttämisestä on ensisijaisesti huoltajilla (VASU 2018, 50). Kuitenkin monikielisten lasten kielitaidon, kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymisen näkökulmasta on tärkeää, että henkilöstö on tietoinen siitä, mitä kieliä lasten ympäristöissä puhutaan (VASU 2018, 31). Tämä tietoisuus on avainasemassa tavoitteellisen kielitietoisien pedagogiikan toteuttamisessa, jossa tulee lisäksi muistaa kiinnittää huomiota toiseen kansalliskieleen, Suomessa puhuttuihin vähemmistökieliin (ks. Suomen perustuslaki 1999/731 § 17) ja murteisiin.

OHJE MONIKIELISEN LAPSEN KIELIMAAILMA 2A -LOMAKKEEN KÄYTTÖÖN

Lomake 2A on vaihtoehtoinen lomakkeen 2B kanssa. Valitse lomakkeista yhdessä huoltajan tai huoltajien kanssa täytettäväksi se, joka tuntuu tarkoituksenmukaiselta. Lomake voidaan täyttää esimerkiksi lapsen varhaiskasvatus- tai esiopetuksen oppimissuunnitelmakeskustelun yhteydessä.

Lapsen kielimaailma on jaettu lomakkeessa 2A kolmeen eri osa-alueeseen: lapsen perhe, vapaa-aika ja harrastukset sekä varhaiskasvatus/esiopetus. Huoltaja kirjaa sarakkeisiin lapsen elämässä läsnä olevat kielet. Jokainen osa-alue käydään läpi yhdessä huoltajan kanssa keskustellen, ja huoltaja merkitsee rastilla, mikä kieli taulukossa mainitussa toiminnassa lapsella on käytössä. Varhaiskasvatuksen opettaja merkitsee varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen osuuden. Näin huoltajalle muodostuu kuva myös siitä, millainen kieliympäristö lapsella on varhaiskasvatuksessa tai esiopetuksessa. Taulukoiden avulla muodostuu kokonaiskuva lapsen kielimaailmasta.

Kun lapsen kielimaailma on tehty näkyväksi, voidaan keskustella muun muassa seuraavista asioista:

- Vastaako täytetty lomake huoltajien omaa käsitystä lapsen kielistä ja niiden välisestä tasapainosta?
- Saako lapsi tarpeeksi virikkeitä niillä kielillä, joita perhe toivoo lapsen osaavan?
- Mitä lapsen kieltä/kieliä pitäisi vahvistaa enemmän?
- Miten kieltä/kieliä voisi vahvistaa (keskustelut lapsen kanssa, kirjojen lukeminen lapselle, harrastukset, media jne.)?

Keskustelun muistiinpanot kirjataan lomakkeen alaosaan. Muistiinpanoja voi hyödyntää esimerkiksi pedagogisen suunnitelman kirjaamisessa lapsen varhaiskasvatus- tai esioppimissuunnitelmaan.

Jokainen
äidinkieli on
arvokas.

LOMAKE 2A MONIKIELISEN LAPSEN KIELIMAAILMA

Lapsen nimi _____ Pvm. _____

Lapsen perhe

	Kieli	Kieli	Kieli	Kieli
Huoltaja	_____	_____	_____	_____
Huoltaja	_____	_____	_____	_____
Sisarukset	_____	_____	_____	_____
Isovanhemmat	_____	_____	_____	_____
Isovanhemmat	_____	_____	_____	_____
Muut sukulaiset	_____	_____	_____	_____
Muu, kuka?	_____	_____	_____	_____
Muu, kuka?	_____	_____	_____	_____

Lapsen vapaa-aika ja harrastukset

	Kieli	Kieli	Kieli	Kieli
Ystävät	_____	_____	_____	_____
Aikuiset (esim. harrastuksen ohjaaja)	_____	_____	_____	_____
Kirjat, tarinat jne.	_____	_____	_____	_____
Musiikki, lorut jne.	_____	_____	_____	_____
Tv, tietokone, tabletti jne.	_____	_____	_____	_____
Muu toiminta, mikä?	_____	_____	_____	_____
Muu toiminta, mikä?	_____	_____	_____	_____

Lapsen varhaiskasvatus tai esiopetus

	Kieli	Kieli	Kieli	Kieli	Kieli
Oppimisympäristöt					
Henkilöstö					
Ystävät					

Muistiinpanoja yhteisestä keskustelusta koskien käyttämiä kieliä, niiden kehitystä ja tukemista (ks. apukysymykset s. 9).

OHJE MONIKIELISEN LAPSEN KIELIMAAILMA 2B -LOMAKKEEN KÄYTTÖÖN

Lomake 2B on vaihtoehtoinen lomakkeen 2A kanssa. Valitse lomakkeista yhdessä huoltajan tai huoltajien kanssa täytettäväksi se, joka tuntuu tarkoituksenmukaiselta. Lomake voidaan täyttää esimerkiksi lapsen varhaiskasvatus- tai esiopetuksen oppimissuunnitelmakeskustelun yhteydessä. Lomakkeen 2B täyttämiseen tarvitaan värikyvät.

Lapsen kielimaailma on lomakkeessa 2B jaettu kolmeen eri osa-alueeseen: lapsen perhe, va-

paa-aika ja harrastukset sekä varhaiskasvatus/ esiopetus. Huoltaja kirjoittaa lapsen elämässä läsnä olevat kielet viivoille ja valitsee jokaiselle kielelle oman värin. Jokainen osa-alue käydään läpi yhdessä huoltajan kanssa keskustellen. Huoltaja värittää eri kielten osuudet lapsen kielimaailman kussakin osa-alueessa. Jos esimerkiksi lapsen ystäväpiirissä puhutaan venäjää, viroa, suomea ja arabiaa, huoltaja värittää ystäviä kuvaavan ympyrän näillä väreillä. Huoltaja voi myös arvioida, kuinka paljon mitään kieltä käytetään: jos lapsen ystäväpiirissä puhutaan esimerkiksi enemmän venäjää kuin suomea, voi venäjän väritetty osuus olla suurempi. Olennaista on, että värien avulla ympyröistä hahmottuu lapsen kielimaailma huoltajan näkökulmasta.

Varhaiskasvatuksen opettaja värittää varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen osuuden. Näin huoltajalle muodostuu kuva myös siitä, millainen kieliympäristö lapsella on varhaiskasvatuksessa tai esiopetuksessa.

Kieli *venäjä*
Kieli *suomi*
Kieli *viro*
Kieli *arabia*

Kun lapsen kielimaailma on tehty näkyväksi, voidaan keskustella muun muassa seuraavista asioista:

- Vastaako täytetty lomake huoltajien omaa käsitystä lapsen kielistä ja niiden välisestä tasapainosta?

- Saako lapsi tarpeeksi virikkeitä niillä kielillä, joita perhe toivoo lapsen osaavan?
- Mitä lapsen kieltä/kieliä pitäisi vahvistaa enemmän?
- Miten kieltä/kieliä voisi vahvistaa (keskustelut lapsen kanssa, kirjojen lukeminen lapselle, harrastukset, media jne.)?

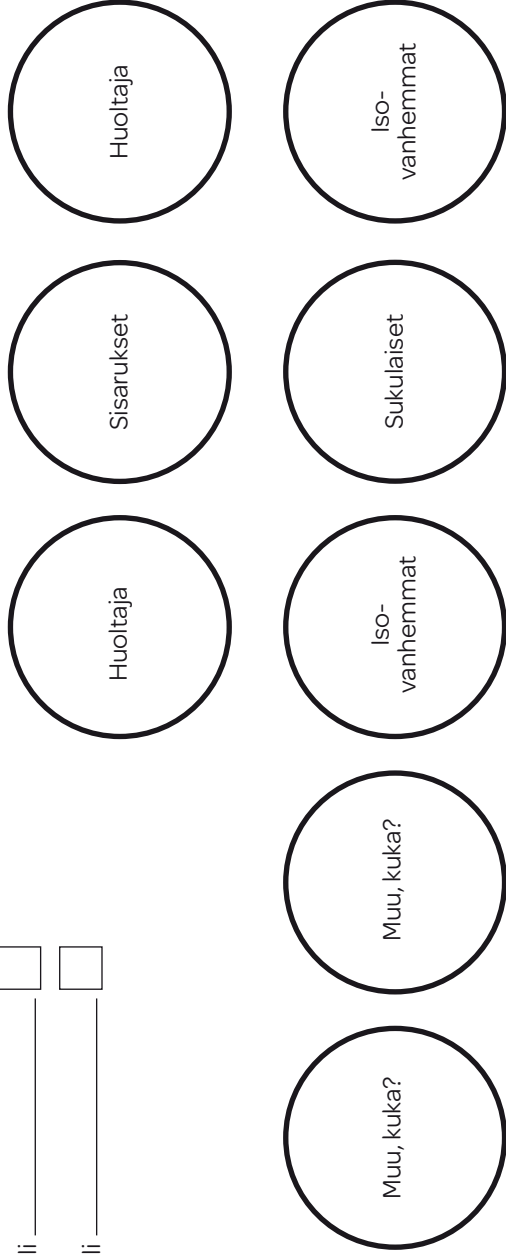
Keskustelun muistiinpanot kirjataan lomakkeen alaosaan. Muistiinpanoja voi hyödyntää esimerkiksi pedagogisen suunnitelman kirjaamisessa lapsen varhaiskasvatus- tai esioppimissuunnitelmaan.

LOMAKE 2B MONIKIELISEN LAPSEN KIELIMAAILMA

Lapsen nimi _____ Pvm. _____

- _____
Kieli _____
- _____
Kieli _____
- _____
Kieli _____
- _____
Kieli _____
- _____
Kieli _____

LAPSEN PERHE

LAPSEN VAPAA-AIKA JA HARRASTUKSET

LAPSEN VARHAISKASVATUS TAI
ESIOPETUS

Ystävät

Aikuiset, esim.
harrastuksen
ohjaaja

Kirjat, tarinat
jne.

Oppimi-
sympäristöt

Henkilö-
kunta

Musiikki, lorut
jne.

Tv, tietokone,
tabletti jne.

Muu toiminta,
mikä?

Muu toiminta,
mikä?

Ystävät

Muistiinpanoja yhteisestä keskustelusta koskien lapsen käyttämiä kieliä, niiden kehitystä ja tukemista
(ks. apukysymykset s. 13).

Osio 3

Monikielisen lapsen suomen kielen taitojen seuranta

Kohdekielen eli oppimisen kohteena olevan ympäristön kielen oppiminen on äidinkielen kehittymisen kaltainen prosessi. Lapsi omaksuu ympäristöstään uuden kielen äänteitä, sanoja ja ilmaisuja, vaikka ei alussa välttämättä itse tuota puhetta. Alle kouluikäisen lapsen kielenkehitys on vielä kesken, ja se etenee kaikilla kielen kehityksen keskeisillä osa-alueilla sekä äidinkielessä/-kielissä että suomen kielessä (VASU 2018, 41, 50). Tavoite on, että lapsen suomen kieli kehittyä mahdollisimman ikätasoiseksi. Osio 3 on kehitetty tavanomaisesti kieltä oppivan monikielisen lapsen suomen kielen oppimisen edistymisen seurantaan. Lisäksi osio toimii oikea-aikaisen kielitietoisuuden opetuksen suunnittelun tukena.

Ennen lapsen suomen kielen taitojen tarkastelua tiimin tulee arvioida varhaiskasvatuksen oppimisympäristöä ja henkilöstön toimintaa (osio 1) sekä tarkastella monikielisen lapsen kielimaailmaa (osio 2). Lapsen suomen kielen taitoja voidaan arvioida vain sen perusteella, mitä lapsella on ollut mahdollisuus oppia. Kielitietoisuudella oppimisympäristöillä, menetelmillä, työtavoilla ja tavoitteellisella suomen kielen opetuksella edistetään lapsen kielitaidon karttumista.

Suomen kielen osaaminen ja oppimisen tarpeet tulee huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tai esiopetuksen oppimissuunnitelman laatimisessa sekä arvioitaessa suunnitelman toteutumista. Lapsen suomen kielen taitoja tulee tarkastella vähintään kerran vuodessa ja aina tarvittaessa. Voidakseen arvioida lapsen suomen kielen oppimista henkilöstön on havainnoitava ja dokumentoitava hänen suomen kielen taitojensa edistymistä aktiivisesti ja säännöllisesti. Osion 3 lomakkeita voi käyttää tämän havainnoinnin tukena. On tärkeää, että henkilöstö keskustele yhdessä havainnoistaan lapsen edistymisestä kielen kehityksen keskeisillä osa-alueilla (vuorovaikutustaidot, kielen ymmärtämisen taidot, puheen tuottamisen taidot, kielen käyttötaidot, kielellinen muisti ja sanavaranto sekä kielitietoisuus; ks. kuvio 1).

Kielen
ymmär- ”
tämisen taidot
kehittyvät
nopeammin
kuin puheen
tuottamisen
taidot.

Lomakkeisto on laadittu siten, että perusopetukseen suunnattu Kehittyvän kielitaidon as- teikko (2016) on yhdistetty ja sovellettu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) ku- vattuihin lapsen kielen kehityksen keskeisiin osa-alueisiin. Uutena on laadittu suomen kielen taitojen esikielellinen esi-A1-taitotaso, jolla lapsi ei vielä ymmärrä eikä puhu suomea. Osio 3 sisältää yhteensä neljä taitotasoa: ei vielä suomen kielen taitoja (esi-A1), kehittyvä alkeiskie- litaito (A1), kehittyvä peruskielitaito (A2) ja sujuva peruskielitaito (B1).

Kunkin taitotason arviointilomakkeen alussa on yleiskuvaus tasolle tyypillisistä taidoista ja siitä, miten suomen kielen taidot kehittyvät taitotasolta seuraavalle siirryttäessä. Taitotasoi- hin liittyvät arvioitavat väittämät kuvaavat edistymistä kielen kehityksen keskeisillä osa-alu- eilla. Kaikkia taitotasoa ei ole tarkoitus käydä läpi samalla arviointikerralla. Suomen kielen taitoja arvioidaan vain sillä taitotasolla, joka kuvaa lapsen sen hetkistä osaamista parhai- ten. Parhaiten taitoja kuvaavan tason löytäminen voi olla vaikeaa, jos taidot ovat esi-A1 tai A1-taitotasoa kehittyneemmät. Tarkastelun voi aloittaa lukemalla taitotasojen yleiskuvauk- set B1:stä taaksepäin, kunnes lapsen taitoja parhaiten kuvaava taitotaso löytyy.

Arviointikriteereitä on kaksi. “Kehittymässä” sisältää orastavia ja horjuvia taitoja, jotka tule- vat esiin vaihtelevasti ja yleensä tuetuissa tilanteissa. Taito ei siten vielä ole sujuvaa eikä hal- linta säännönmukaista, mutta silti edistyminen on havaittavaa. “Osaa” tarkoittaa, että lapsi suoriutuu pääsääntöisesti itsenäisesti kyseisessä tilanteessa suomen kielellä. Hallinta on siten yleisesti ottaen säännönmukaista ja varmaa, joskaan ei välttämättä vielä aina täysin sujuvaa ja tarkkaa. Lomakkeeseen merkitään arviointikriteerin kohdalle se päivämäärä, jolloin ar- viointi on tehty. Jos taito ei ole vielä havaittavissa, kohta jätetään tyhjäksi ja siihen palataan myöhemmin.

Kielen kehityksen eri osa-alueet edistyvät usein eritahtisesti. Kielen ymmärtämisen taidot kehittyvät nopeammin kuin puheen tuottamisen taidot. Puheen tuottamisen taidot kehit- tyvät vähitellen tilannetietoisien kielen käyttötaidoiksi. Ymmärtäminen ja tuottaminen ovat sidoksissa toisiinsa ja samalla riippuvaisia vuorovaikutuksesta sekä kielellisestä muistis- ta ja sanavarannosta. Kielitietoisuus tukee eri osa-alueiden kehittymistä ja kasvaa muiden osa-alueiden kehittyessä. Näin ollen suomen kielen taitojen muodostama profiili voi olla epätasainen eivätkä kaikki taidot välttämättä tule esille kaikilla taitotasolla. Suomen kielen taitojen arvioiminen on suuntaa antava tilannearvio kehittymässä olevista taidoista ja osaa- misesta.

Arviointikriteerit tuovat esiin kehittymässä olevat taidot ja osaamisen. Lapsen suomen kie- len tarkastelun pohjalta käytävä arviointikeskustelu tuottaa henkilöstölle yhteistä tietoa, jota he voivat hyödyntää kielitietoisien toiminnan ja suomen kielen opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Taitojen havainnointi on tiimin yhteinen tehtävä, mutta varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen oppimisprosessin edistymisen seurannasta ja pedagogisen toiminnan suunnittelusta.

LOMAKE3 LAPSEN SUOMEN KIELEN TAITOTASON SEURANTA

Taustatiedot lapsen osallistumisesta suomenkieliseen toimintaan

Pvm. _____

Lapsen sukunimi ja etunimet: _____

Kutsumanimi (tai nimen ääntömuoto): _____

Syntymäaika: _____ Syntymäpaikka: _____

Äidinkieli, -kielet: _____

Aikaisempi osallistuminen suomenkieliseen toimintaan (paikka, aika pvm.-pvm.): _____

Aloitusajankohta nykyisessä varhaiskasvatuspaikassa/ryhmässä (pvm. ja paikka): _____

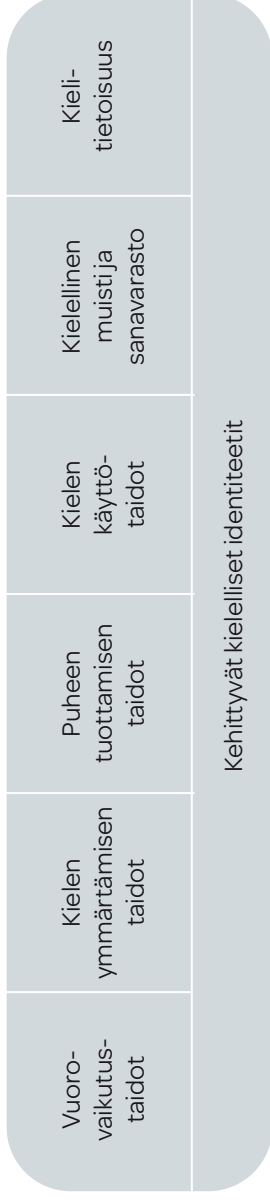
Merkitse toimintamuoto: kerho _____ / osapäivä _____ / kokopäivä _____ / muu, mikä: _____

Läsnäolo on säännöllistä _____ / läsnäolo on epäsäännöllistä _____, tarkemmin: _____

Loma-aikojen ulkopuoliset poissaolojaksot ja kestot: _____

Muuta _____

Arviointipaikka, arvioija, ajankohta (pvm.): _____

Kuvio 1. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa (VASU 2018, 41).

”Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla.” (VASU 2018, 50.)

”Taito toimia vuorovaikutustilanteissa: Aidossa vuorovaikutuksessa puheen ymmärtäminen ja puhuminen kietoutuvat tiiviisti yhteen. Puhuminen ei ole monologimaista yksinpuhelua, vaan toimimista vuorovaikutustilanteessa, jossa pitää pystyä reagoimaan vuorovaikutuskumppaneiden toimintaan. Tällöin tarvitaan puheen ymmärtämisen ja vuorovaikutustilanteen tulkintataitoja.” ”Lapsen ikä, äidinkielen taito ja mahdollisesti muualla saatu koulutausta vaikuttavat siihen, kuinka paljon hänellä on maailmantietoa ja strategista taitoa ylittää kielitaitonsa rajoja.” (Kehittyvän kielitaidon asteikko 2016.)

LOMAKE 3.1 LAPSEN SUOMEN KIELEN TAITOTASON SEURANTA

Lapsen nimi _____ Pvm. _____

Suomen kielen esi-A1-taitotasoa: ei vielä suomen kielen taitoja

Lapsi selviää rajatuista arkisista vuorovaikutustilanteista, mikäli tilanteet ja ympäristö ovat hänelle turvallisia. Lapsi tarvitsee vuorovaikutuksen tueksi kuvia ja havainnollistamista ja/tai oman äidinkielen sanoja tulkitaakseen hyvin yksinkertaisia ja selkeää tilanteeseen liittyvää puhetta. Lapsen tulee voida seurata muiden toimintaa ja jäljitellä sitä. Usein lapsi vastaa hänelle osoitettuun esim. nimellä, kuvalla tai eleellä tuettuun vuorovaikutusaloitteeseen katseella, eleellä tai ilmeellä. Lapsi saattaa käyttää omaa äidinkieltään/-kieliään.

Taitoja esi-A1-taitotasolla

Vuorovaikutustaidot

Kehittymässä: pvm. Osaa: pvm.

Seuraa toisten lasten toimintaa.		
Toimii mallin mukaan.		
Osoittaa kiinnostusta puheeseen katseella tai eleellä.		
Tekee vuorovaikutusaloitteita katseella, eleillä, ilmeillä, kosketuksella tai kuvia hyödyntäen.		

Kielen ymmärtämisen taidot

Toimii joidenkin yksinkertaisten kuvien ja eleiden tilannesidonnaisten ohjeiden mukaan.		
---	--	--

Puheen tuottamisen taidot

Osoittaa tarkoitamaansa esinettä.		
Pyytää eleellä, ilmeellä tai kuvalla puhekkumppania nimeämään asioita ja esineitä.		

Kielen käyttötaidot

Toistaa välittömässä tilanteessa helppoja ja lyhyitä, päivittäin usein toistuvia sanoja ja tervehdyksiä.		
--	--	--

Kielellinen muisti ja sanavaranto

Kehittymässä: pvm. Osaa: pvm.

Luettelee yksinkertaisia sanoja, kuten numeroita, värejä tai esineitä.	
--	--

Kielitietoisuus

Osallistuu seuraamalla yksinkertaisen katselukirjan lukemista.	
--	--

Päivämäärä, esimerkkejä lapsen tuottamasta puheesta ja muita huomioita:

Miten kieli kehittyy esi-A1-taitotasolta A1-taitotasolle:

Lapsi alkaa omaksua suomen kieltä ympäristöstään. Alusta alkaen lapsi tekee huomioita kuulemastaan kielestä ja kerryttää ymmärtävää sanavarastoa, vaikka ei vielä itse tuottaisikaan puhetta. Vähitellen lapsi alkaa toistaa sanoja ja sanontoja kuulemansa mallin mukaan. Sanojen merkitykset alkavat jäsentyä tilannekohtaisessa käytössä. Lapsi tarvitsee erittäin paljon puheen mallintamista ja havainnollistamista kuvin, elein ja näyttämällä.

LOMAKE 3.2 LAPSEN SUOMEN KIELEN TAITOTASON SEURANTA

Lapsen nimi _____ Pvm. _____

Kehittyvä alkeiskielitaito, taitotaso A1: suppea viestintä kaikkein tutuimmissa tilanteissa

Lapsi selvää useimmin toistuvista rajatuista arkisista kahdenkeskisistä kielenkäyttötilanteista. Vuorovaikutuksessa lapsi tukeutuu paljon ilmeisiin ja eleisiin. Hän ymmärtää hitaasta ja tarvittaessa toistetusta puheesta lyhyet ohjeet ja tutut aiheet. Hän osaa nimitä tuttuja asioita ja tunnistaa selkeästi puhutusta kielestä ja luetusta tekstistä tuttuja sanoja ja ilmauksia. Uusiin asioiden omaksuminen edellyttää havainnollistamista ja kuvatukea, selkeää ja hidasta puhetta sekä toistoa, jotta lapsi ymmärtää käsiteltävästä aiheesta joitakin asioita. Tuttu puhuja ja puhetapa helpottavat ymmärtämistä. Lapsi tarvitsee paljon puhekurppaneiden apua. Puheessa voi olla paljon pitkiä taukoja, toistoja ja katkoksia. Vapaissa sosiaalisissa puhe-tilanteissa puheenaiheen ymmärtäminen edellyttää paljon tukea kontekstista ja tilannesidonnaisia vihjeitä. Opetuspuheesta lapsi ymmärtää kuvien ja selvästi osoitettujen ydinsanojen avulla aiheen. Kyky ymmärtää entuudestaan tuntematon sana edes hyvin ennustettavassa yhteydessä on rajallinen.

Taitoja kehittyvän alkeiskielitaidon A1-taitotasolla

Vuorovaikutustaidot

Kehitytmässä: pvm. Osaa: pvm.

Vastaa vuorovaikutusaloitteisiin.		
Vastaa lyhyesti tuttuihin yksinkertaisiin kysymyksiin.		
Tekee sanallisia vuorovaikutusaloitteita (1–2 sanalla).		

Kielen ymmärtämisen taidot

Ymmärtää päivittäin toistuvia lyhyitä ohjeita, kysymyksiä ja kehoituksia.		
Tunnistaa puheesta tuttuja sanoja.		

Puheen tuottamisen taidot

Nimeää tuttuja esineitä ja asioita.		
Käyttää ulkoa oppimiaan lyhyitä ilmauksia ja fraaseja.		

Kehittymässä: pvm. Osa: pvm.

Vastaa lyhyesti päivittäisiin tilanteisiin liittyviin helppoihin kysymyksiin (1–2 sanalla).	
---	--

Kielen käyttötaidot

Ilmaisee kehollisesti tai sanallisesti, ettei ymmärrä.	
Tekee tuttuihin tilanteisiin ja omaan arkeensa liittyviä kysymyksiä (mikä, mitä).	

Kielellinen muisti ja sanavaranto

Muistaa joitakin jaksuja lauluista ja loruista.	
---	--

Kielitietoisuus

Hyödyntää visuaalisia vihjeitä.	
Kuuntelee hetken lyhyitä satuja ja kertomuksia, kun käytetään havainnollistavaa tukea (esineet, kuvat).	

Päivämäärä, esimerkkejä lapsen tuottamasta puheesta ja muita huomioita:

Miten kielitaito kehittyy A1-tasolta A2-tasolle:

Puheesta tulee yhtäjaksoisempaa. Tuotokseen tulee enemmän sanastoa ja sisältöä. Välitön tarve puhekumppanin tukeen vähenee. Ymmärtäminen laajenee yksittäisten sanojen ja fraasien tasolta joidenkin pääasioiden ja pidempien jaksosten ymmärtämiseen.

LOMAKE 3.3 LAPSEN SUOMEN KIELEN TAITOTASON SEURANTA

Lapsen nimi _____ Pvm. _____

Kehittyvä peruskielitalto, taitotas A2: välittömän sosiaalisen kanssakäymisen perustarpeet ja lyhyt kertonta

Vuorovaikutuksessa lapsi tukeutuu vielä paljon ilmeisiin ja eleisiin. Lapsi selviää varhaiskasvatuksessa jokapäiväisiin rutiineihin liittyvistä kielenkäyttötilanteista. Hän ymmärtää toistuvat ohjeet ja tehtävänannot ja osaa käyttää tavallisimpia fraaseja sekä keskustella lyhyesti tutuista, tilannesidonnaisista aiheista. Ymmärtäminen edellyttää rauhallista ja selkeää puhetta, toistoa sekä tuttua aihetta. Lapsen puhe on välillä sujuvaa, mutta erilaiset katkokset ovat hyvin yleisiä. Ääntäminen ja kielen rakenteiden horjunta voi ajoittain aiheuttaa ymmärtämisvaikeuksia. Lapsi tarvitsee runsaasti malleja ja tukea puhumisen harjoitteluun. Uusien asioiden omaksuminen vaatii runsaasti tukea. Lapsi tarvitsee ohjausta siinä, mihin asioihin puhutussa ja ääneen luetussa tekstissä tulee kiinnittää huomiota. Havainnollistavin menetelmin tuetusta opetuspuheesta lapsi ymmärtää aiheen ja satunnaisia tietoja. Ääneen luetusta tekstistä hän ymmärtää hajanaisia tietoja kuvien ja esineiden avulla havainnollistettuna. Lapsi osaa ilmaista sanallisesti, ettei ymmärrä, ja saattaa esittää tarkentavia kysymyksiä. Vapaissa sosiaalisissa tilanteissa lapsen on vaikea ymmärtää muiden puhetta, jos puheeseen ei liity konkreettisia tilannevihteitä ja toimintaa. Lapsi tunnistaa oman nimen kirjoitettuna ja pystyy kirjoittamaan oman nimensä mallin mukaan.

Taitoja kehittyvän peruskielitaldon A2-taitotasolla

Vuorovaikutustaidot

Kehitymässä: pvm.

Osa: pvm.

Pystyy puhekuemppanin avulla kiinnittämään huomion olennaiseen.	
Kielen ymmärtämisen taidot	
Huomaa keskusteluaiheen vaihtumisen.	
Ymmärtää tilannesidonnaista puhetta itselle tärkeistä ja tutuista asioista.	
Ymmärtää yksinkertaisia määriään, ominaisuuksiin ja sijaintiin liittyviä käsitteitä (paljon, vähän, suuri, pieni, edessä, takana, vieressä).	
Puheen tuottamisen taidot	
Vastaa kysymyksiin tutuista aiheista, tekee kysymyksiä sekä pyytää selitystä ja toistoa.	
Kertoo kysyttäessä itsestään, lähipiiristään ja elinympäristöstään sekä päivittäisistä tapahtumista.	

Keskustelee tutuista aiheista, mutta tarvitsee puheukumppanin apua keskustelun ylläpitämisessä.	
---	--

Kielen käyttötaidot

Kertoo muutamalla lyhyellä lauseella esim. kuvasta.	
Käyttää kiertoilmauksia puheessaan.	

Kielellinen muisti ja sanavaranto

Käyttää laajentuvaa sanavarantooaan aktiivisesti.	
---	--

Kielitietoisuus

Päättlee sanojen merkityksiä tilanne-, lause- ja kuvavihjeistä.	
Ymmärtää lyhyestä ääneen luetusta kertomuksesta satunnaisia asioita.	

Päivämäärä, esimerkkejä lapsen tuottamasta puheesta ja muita huomioita:

Miten kielitaito kehittyi A2-tasolta B1-tasolle:

Vuorovalitus onnistuu vähitellen myös ennakoimattomissa tilanteissa. Lapsen taito tehdä aloitteita keskustelussa kehittyi. Hän oppii ymmärtämään ja keskustelemaan aiheista, jotka eivät välittömästi liity omaan elämään tai elinpiiriin. Hän pystyy osallistumaan useamman henkilön keskusteluun tai ryhmätilanteeseen. Lisäksi lapsi pystyy varioimaan ilmaisuun ja ilmaisu on yhtäjaksoisempaa ja sidosteisempaa.

LOMAKE 3.4 LAPSEN SUOMEN KIELEN TAITOTASON SEURANTA

Lapsen nimi _____ Pvm. _____

Sujuva peruskielitaito, taitotaso B1: selviytyminen arkielämässä

Lapsi ymmärtää selkeästä puheesta pääkohdat ja pystyy osallistumaan keskusteluun. Hän osaa ilmaista itseään ymmärrettävästi myös ryhmätilanteessa, jos aihepiiri on tuttu. Kerronta voi olla kieleltään yksinkertaista sekä sisällöltään niukkaa ja luoteloimaista tai laveaa ja vielä jäsentymätöntä. Puheen epätarkkuus ei vaikuta puhetilanteen onnistumiseen. Opetuspuheen seuraaminen onnistuu, mutta lapsi tarvitsee vielä tukea keskeisten asioiden tunnistamisessa. Pitkän puheenvuoron ymmärtäminen vaatii tiivistä keskittymistä ja häiriötöntä ympäristöä. Itsenäisen, kuulonvaraisen opetuspuheen mukainen työskentely voi olla hankalaa. Autettuna lapsi pystyy käyttämään lyhyen puheenvuoron ja pystyy vastaamaan siihen liittyviin kysymyksiin. Vapaisissa sosiaalisissa tilanteissa lapsi pystyy pääosin seuraamaan muiden puhetta, jos puhe on yleiskielitä tai tuttua puhekieltä. Nopeatempoiseen keskusteluun osallistuminen tuottaa vaikeuksia. Puheen sävyjen tunnistaminen on vaikeaa. Lapsi osaa kirjoittaa nimensä oikean suuntaisesti ilman mallia.

Taitoja sujuvan peruskielitaidon B1-taitotasolla

Vuorovaikutustaidot

Kehitytmässä: pvm. Osaa: pvm.

Vuorovaikutus onnistuu, vaikka kielellinen ilmaisu ei ehkä ole kovin tarkkaa.		
---	--	--

Kielen ymmärtämisen taidot

Ymmärtää laajemmasta keskustelusta pääkohtia ja yksityiskohtia.		
---	--	--

Puheen tuottamisen taidot

Pystyy kertomaan omaan elämään liittyvistä tapahtumista myös yksityiskohtia.		
Pystyy kertomaan mielipiteensä, näkemyksiään ja ehdotuksiaan.		

Kielen käyttötaidot

Pystyy ilmaisemaan itseään melko vaivattomasti ja itsenäisesti, vaikka puheessa voi esiintyä taukoja ja katkoksia.		
--	--	--

Kielellinen muistij ja sanavaranto

Kehittymässä: pvm. Osaa: pvm.

Pystyy monipuoliseen sanalliseen ilmaisuun.	
Kielitietoisuus	
Pystyy leikittelemään kielellä.	
Pystyy seuraamaan ääneen luettuja kuvakirjoja.	

Päivämäärä, esimerkkejä lapsen tuottamasta puheesta ja muita huomioita:

Miten kielitaito kehittyi B1-tasolta B2-tasolle?

B2-taitotasoa voidaan odottaa vasta perusopetuksikäiseltä lapselta. Perusopetuksen aikana lapsen kehityksen ja oppimisen myötä ajattelun abstraktiotasoa nousee ja käsitteellisten aiheiden käsittelystä tulee helpompaa. Ilmaisusta tulee varioivampaa ja idioomaattisempaa. Oppilaalla on monia vaihtoehtoisia keinoja ilmaista asioita. Viestinnästä tulee entistä itsenäisempää ja oppilas pystyy itekin ohjailemaan vuorovaikutustilanteita. Oppilas oppii erottamaan eri tilanteisiin sovat kielenkäyttötavat (mm. muodollinen ja epämuodollinen rekisteri) varioivissa konteksteissa ja käyttämään kieltä systemaattisesti tilanteen ja tarkoituksen mukaisella tavalla. Yleistajuisen aiheiden ymmärtäminen ja niistä keskusteleminen ja kirjoittaminen on suhteellisen helppoa, vaikka aiheet eivät liitykään suoraan omaan elämään ja kiinnostuksen kohteisiin. Tarkkuus lisääntyy, ilmaisukeinot monipuolistuvat ja ilmaisu tiivistyy.

Lähteet

Cummins, J. 2007. Rethinking monolingual instructional strategies in multilingual classrooms. *Canadian Journal of Applied Linguistics* 10, s. 221–240.

Harju-Luukkainen, H. & Kultti, A. 2017. Undervisning i flerspråkig förskola. Gleerups förlag.

Harms, T., Clifford, R. & Cryer, D. 2015. Early Childhood Environment Rating Scale (ECERS-3). New York: Teachers College Press.

Kehittyvän kielitaidon asteikko 2016. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2016, suomi ja ruotsi toisena kielenä ja kirjallisuus (tukiaineisto). Opetushallitus.

OPH 2016 = Oma kieli – oma mieli. Oppilaan oma äidinkieli. Opetushallitus.

Sallinen, J., Paqvalén, M., & Harju-Luukkainen, H. 2009. Språkgroddar: Information om barns språkutveckling. Helsinki: Folkhälsan.

Språkligt observationsschema för barn som lär sig svenska som andraspråk (S2). Espoo: Svenska bildningstjänster.

Språkprogram för förskolorna i Enskede-Årsta-Vantör 2015. Stockholms stad.

Suomen perustuslaki 1999/731. Annettu Helsingissä 22.4.1999. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>>

VASU 2018 = Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2018: 3a. Opetushallitus.

Kielitietoisen pedagogiikan kehittäminen varhais- kasvatuksessa

KIELIPEDA-TYÖVÄLINE

Työryhmän vetäjä

Heidi Harju-Luukkainen

Työryhmä

Johanna af Björksten

Irene Altundas

Satu Antikainen

Tiia Elomaa

Marjaana Gyekye

Riitta Hakkarainen

Terhi Hyvärinen

Virpi Hämäläinen

Riitta-Liisa Joutsenlahti

Irmeli Järvinen

Jaana Kastikainen

Auli Kauhanen-Salomäki

Taija Korhonen

Minna Lehtivuori-Ahonen

Kirsi-Marja Lehtovirta

Minna Lyytinen

Niina Nevalainen-Pohjala

Kirsi Pennanen

Teija Pylkkänen

Niina Rosvall

Mirkka Rouhio

Tuija Ruonala

Jenni Suokas

Nina Thurin

Riikka Tidenberg

Tuija Vähätiitto

ISBN (print) 978-951-29-8183-0

ISBN (online) 978-951-29-8184-7

Kustantaja © Turun Yliopisto 2020

Suunnittelu ja toimitus

Heidi Harju-Luukkainen

Marjaana Gyekye

Nina Thurin

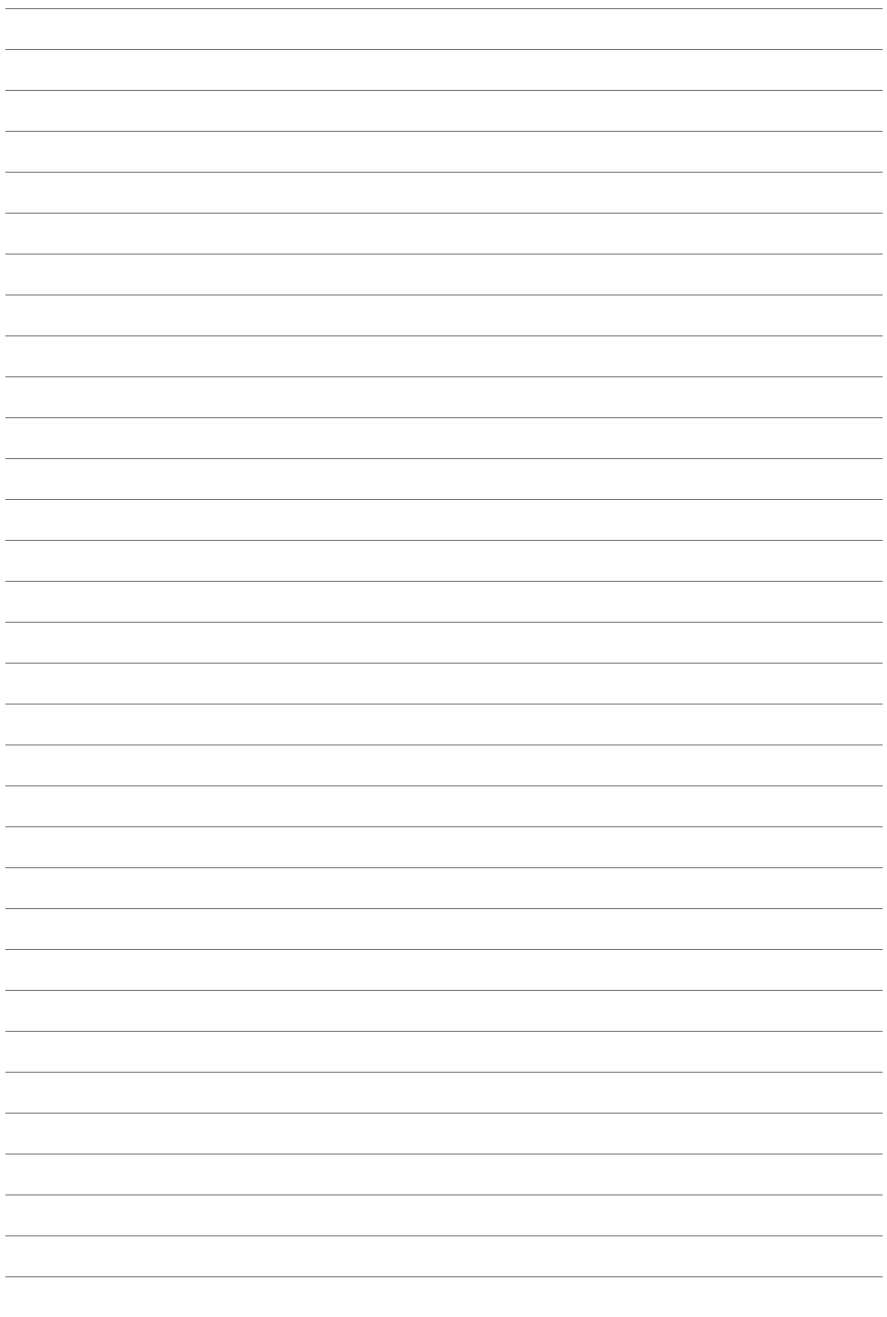
Niina Kekki

Maria Tyrer

Taitto

Jaska Poikonen

KieliPeda-työväline on kehitetty osana Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksen järjestämää, opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa Opettajana monikielisessä ja -kulttuurisessa yhteiskunnassa -hanketta keväällä 2019. Työvälinettä pilotoitiin 27 kunnassa syyselävällä 2019–2020, minkä pohjalta kehitystyö viimeisteltiin osana Opetushallituksen rahoittamaa, Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksen järjestämää Moninainen opetus ja varhaiskasvatus -hanketta. Työryhmään kuului varhaiskasvatuksen ammattilaisia eri puolilta Suomea.

**TURUN
YLIOPISTO**

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Opetus- ja
kulttuuriministeriö